

Täysistunto

Torstai 6.6.2024 klo 16.02—20.59

9. Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan kertomus 2023

Kertomus K 12/2024 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään ulkoasiainvaliokuntaan.

Keskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Jos puhujalistaa ei tässä ajassa ehditä käydä loppuun, asian käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan muiden asiakoh-
tien jälkeen. — Keskustelua, valtuuskunnan varapuheenjohtaja, edustaja Sirén, olkaa hy-
vä.

Keskustelu

18.19 **Saara-Sofia Sirén kok** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Euroopan neu-
vosto on Euroopan vanhin ja laajin ihmisoikeusjärjestö. Sen tärkein tehtävä on varmistaa
ihmisoikeuksien toteutuminen jäsenvaltioissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen sisältä-
mien velvoitteiden kautta. Viime kädessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin valvoo tä-
män toteutumista.

Tämä käsittelyssä oleva kertomus käsittelee parlamentaarisen yleiskokouksen ja sen
Suomen valtuuskunnan toimintaa viime vuodelta, mutta ajattelin valtuuskunnan tuoreena
varapuheenjohtajana ottaa esiin myös joitakin ajankohtaisia aiheita.

Tänä vuonna 75 vuotta täyttävä Euroopan neuvosto perustettiin rauhanprojektina. Toi-
sen maailmansodan raunioille perustetun järjestön mukaan rauha saavutetaan tukemalla
demokratiaa, edistämällä oikeusvaltiota ja varmistamalla kaikille yhtäläiset oikeudet.
Tämä on pohja, jolle länsimaiset demokratiamme on rakennettu. Myös Suomi ja suomalai-
set ovat hyötynet ja hyötyvät Euroopan neuvostosta, sen yli 200:sta oikeudellisesti sito-
vasta sopimuksesta ja sen arvoperustaisesta näkökulmasta.

Kun Suomi liittyi järjestöön 1989, suomalaisille taattiin ihmisoikeussopimuksen sisäl-
tämät oikeudet sekä mahdollisuus valittaa valtion toiminnasta ihmisoikeustuomioistui-
meen. Otamme helposti näitä oikeuksia itsestäänselvyyksinä, mutta niitä kannattaa ja on
tärkeää puolustaa.

Arvoisa puhemies! Tänään tilanne näyttää erilaiselta. Euroopassa käydään taas sotaa.
Ihmisoikeuksia, demokratia-aatetta ja oikeusvaltioperiaatetta ja koko sääntöperusteista
maailmanjärjestystä haastetaan monelta suunnalta. Euroopan neuvosto on omalla toimin-
nallaan osoittanut olevansa toiminta- ja päätöksentekokykyinen silloin kun tarvitaan. Ve-
näjän erottaminen järjestöstä pian Venäjän hyökättyä Ukraina oli merkittävä teko.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 62/2024 vp

Vuonna 2023 järjestettiin Reykjavíkissa huippukokous, johon osallistuivat miltei kaikki Euroopan neuvoston 46 jäsenmaan valtiojohdon edustajat, Suomesta tasavallan presidentti. Tärkeässä huippukokouksessa valtiojohtajat vahvistivat sitoutumisensa Euroopan neuvoston perusarvoihin sekä sitoutuivat tukemaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta.

Lisäksi Euroopan neuvosto perusti vahinkorekisterin, jonka tarkoituksena on sementoida Venäjän vastuuvollisuus sodasta.

Seuraavasta askeleesta eli kompensatiomekanismista ja erityistuomioistuimesta puhutaan jo. Tuki Ukrainalle on vahva, ja Ukraina on ollut yleiskokouksen agendalla jokaisessa istunnossa. Parlamentaarinen yleiskokous tukee sekä Ukrainan taistelua vapauden puolesta että Ukrainan sisäistä kehitystä muun muassa kohti EU-jäsenyyttä.

Yleiskokous oli vahvasti mukana edistämässä Reykjavíkin huippukokousta ja tämän mainitun vahinkorekisterin perustamista. Yleiskokouksella on merkitystä Euroopan neuvoston rakenteessa sekä aloitteentekijänä että myös päätöksentekijänä. Yleiskokous kykenee nostamaan esiin sellaisia asioita, jotka ovat vasta nousemassa esiin keskusteluun.

Kertomusvuonna on hyväksytty päätöslauselmia ja suosituksia oikeusvaltion tilasta, seksuaalisesta väkivallasta sodan välineenä, ympäristöstä ja ihmisoikeuksista sekä teknologian ja tekoälyn vaikutuksista. Lisäksi on keskusteltu maahanmuuttajien välineellistämisestä, Gazan tilanteesta sekä Kosovon jäsenyyshakemuksesta. Myös Vuoristo-Karabahin sotaa ja sen seurauksia on käsitelty laajasti muun muassa valtuuskunnan puheenjohtajan Kimmo Kiljusen toimesta Armenia-raportoina. Euroopan neuvoston merkitys EU-jäsenyyden odotustilana on vahvistunut Ukrainan, Moldovan ja Georgian EU-jäsenyysspesien myötä.

Arvoisa puhemies! Suomen valtuuskunta on näkyvä ja aktiivinen toimija yleiskokouksessa. Valtuuskunnan puheenjohtaja Kiljunen toimi poliittisen komitean varapuheenjohtajana ja valmisti komitealle Valko-Venäjän kansallista prosessia käsittelevän raportin. Sen yhteydessä yleiskokous vahvisti suhteitaan Valko-Venäjän demokraattisiin voimiin, ja he osallistuvat nykyään yleiskokouksen istuntoihin. Tavoitteena on tukea ja edistää demokraattista kehitystä niin, että kun Valko-Venäjä on siihen valmis, demokraattiset prosessit olisivat pystyssä. Tämän vuoden tammikuussa Valko-Venäjän demokraattisten voimien edustajat kokoontuivat täällä eduskunnassa kahden päivän seminaariin, jossa pääsivät keskustelemaan yhteisestä näkemyksestä.

Yleiskokous tarjoaa myös alustan heille, jotka haluavat edistää demokraattista kehitystä Venäjällä, ja tänä vuonna on tarkoitus perustaa Venäjä-yleisraportoin tehtävä yleiskokouksen poliittisen komitean alaisuuteen.

Suomen valtuuskunta myös seuraa Suomen asioiden etenemistä. Kun riippumattomaan hoitoon ja pakkolääkitykseen liittyvän EIT-tuomion toimeenpano Suomessa viivästy, valtuuskunta järjesti asiasta kuulemisen ja kirjelmöi hallitukselle. Asia on nyt hoidettu, eikä Suomi joutunut EN:n tarkkailuluokalle.

Euroopan neuvoston rooli on kasvanut, sillä vaikka puolustus ja kova turvallisuus eivät kuulu sen toimialaan, on järjestö onnistunut löytämään omat keinonsa pehmeän turvallisuuden edistämisessä. Järjestö ei ole riippuvainen konsensuksesta, ja se saa päätöksiä aikaan. Euroopan neuvosto esimerkiksi hyväksyi tekoälyä ja ihmisoikeuksia koskevan yleis-sopimuksen 17.5.2024, ja tämä on ensimmäinen laatuaan. Se on esimerkki siitä, miten ajankohtainen Euroopan neuvosto on. Myös ilmastonmuutoksen vaikutuksista ihmisoi-keuksiin on tekeillä yleissopimus.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 62/2024 vp

Arvoisa puhemies! Kolmen viikon päästä me pääsemme äänestämään Euroopan neuvoston uudesta pääsihteeristä, ja äänestyksen lopputuloksella todellakin on merkitystä EN:n näkyvyyden ja koetun relevanssin kannalta. Samalla viikolla Suomen valtuuskunta järjestää sivutapahtuman ennakoinnin merkityksestä resilienssin vahvistamisessa, ja pääsemme esittelemään Suomen hyvää esimerkkiä.

Suomi on kokoaan suurempi maa Euroopan neuvostossa, ja Suomen valtuuskunta pitää Suomen lippua korkealla. Tämän kevään aikana Suomen valtuuskunnan jäsenistä ja varajäsenistä peräti neljä on valittu raportoijiksi komiteoissa. Se taitaa itse asiassa olla jonkinlainen ennätys. Tämä antaa näkyvyyttä Suomelle ja aidon mahdollisuuden meille vaikuttaa.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Mikkonen, Anna-Kristiina.

18.26 Anna-Kristiina Mikkonen sd: Arvoisa rouva puhemies! Käsittelyssämme oleva Euroopan neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus viime vuodelta on kattava katsaus tämän Euroopan vanhimman ja laajimman ihmisoikeusjärjestön toimintaan niin Suomen kuin muiden jäsenmaiden näkökulmasta. Euroopan neuvoston tärkein tehtävä on varmistaa ihmisoikeuksien toteutuminen sen jäsenvaltioissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen sisältämien velvoitteiden kautta, ja viime kädessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuinin valvoo tämän toteutumista.

Ihmisoikeuksia, demokratia-aatetta ja oikeusvaltioperiaatetta onkin viime vuosina haastettu, kun joissakin maissa hyväksytyt lait ovat vieneet kehitystä taaksepäin. Teknologinen kehitys, sosiaalisen median vakiintuminen ihmisten ensisijaisena tiedonlähteenä ja yleisen turvallisuustilanteen aiheuttama pelko vaikuttavat ihmisten suhtautumiseen perusoikeuksiin. Parlamentaarinen yleiskokous onkin muistuttanut ihmisoikeuksien jakamattomuudesta. Valtion vahvuus tulee siitä, miten se kohtelee kansalaisiaan ja mahdollistaa heidän vapautensa toimia, vaikuttaa ja osallistua yhteiskunnan kehittämiseen.

Arvoisa puhemies! Euroopan neuvoston toimialaan eivät kuulu puolustusasiat, mutta järjestö on ollut avainasemassa konfliktien ehkäisemisessä Euroopan mantereella ja edistänyt demokraattista turvallisuutta. Venäjän oikeudeton hyökkäyssota Ukrainaan on tuonut sodan ja rauhan, vahinkorekisterin ja kompensatiomekanismit jokaisen neuvoston kokouksen pöydälle. Parlamentaarisen yleiskokouksen tuki Ukrainalle, Ukrainan suvereniteetille ja alueelliselle koskemattomuudelle on vankkumaton.

Sota on myös tuonut näkyväksi sen, että rauhan saavuttamiseksi yhteiskuntien tulisi olla oikeudenmukaisia ja vapauksiin perustuvia. Euroopan neuvoston parissa on kannettu suurta huolta kalleimman hinnan sodasta maksavien ukrainalaisten tilanteesta ja oikeudettomista pakkosiirroista ja venäläistämistä.

Useiden samanaikaisten ja maailmanlaajuisten kriisien ja epävarmuuksien vuoksi nuorten mielenterveyden ja hyvinvoinnin ongelmat ovat lisääntyneet. Yleiskokous onkin päätöslauselmassaan muistuttanut oikeuden terveyteen jäävän toteutumatta ilman mielenterveyttä. Siksi jäsenmaita kehoitetaan vahvistamaan mielenterveydellistä hoitoa ja ehkäisemään mielenterveysongelmia vahvistamalla lapsia ja nuoria tukevia toimia.

Arvoisa puhemies! Suomen delegaation edustajat ovat toimineet aktiivisesti niin yleiskokouksen istunnoissa kuin komiteoissa korostaen eri ihmisryhmien arvostamista ja ihmisarvon jakamattomuutta. Demokraattiset arvot ja oikeusvaltioperiaate ovat viime vuosina

Pöytäkirjan asiakohta PTK 62/2024 vp

kokeneet takaiskuja useissa Euroopan maissa. Viime vuoden aikana komiteoissa on erityisesti keskusteltu rajat ylittävistä sortamisesta, tiedustelusta, suvaitsemattomuuden lisääntymisestä, haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden suojaamisesta, hybrdivaikuttamisesta sekä poliittisista vangeista.

Euroopan neuvoston parlamentaarinen yleiskokous seuraa demokratiakehitystä myös järjestön lähialueilla. Keskusteluja niin Valko-Venäjän, Lähi-idän ja Kosovon tilanteista on käsitelty neuvoston istunnoissa. Suomen valtuuskunnan jäsenillä on tärkeitä luottamus- ja raportointitehtäviä neuvostossa, mikä mahdollistaa myös Suomelle tärkeiden asioiden esille nostamisen parlamentaarisen yleiskokouksen työssä.

Ensimmäinen varapuhemies Paula Risikko: Kiitoksia. — Edustaja Hopsu.

18.30 **Inka Hopsu vihr:** Arvoisa puhemies! Haluaisin valtuuskunnan viimevuotisena jäsenenä nostaa muutaman aiheen, joita Euroopan neuvostossa käsiteltiin. Yksi on oikeus puhtaaseen luontoon, puhtaaseen ympäristöön ja ihmisoikeuksien ja ilmaston vuoropuhelu, jonka säätelyä kehitetään entisestään. Myös keskustelu ecociden, luonnontuhonnan, kriminalisoinnista on ollut siellä Euroopan neuvoston keskustelussa. Soisin, että näitä teemoja viedään eteenpäin ja vahvistetaan.

Keskustelu, johon sain itse osallistua, oli nuorten osallisuuden vahvistaminen, ja sain tehdä siitä myös raportin. Toivon, että tuleva valtuuskunta vie tätä myös eteenpäin. Euroopan neuvosto on vanha organisaatio ja voisi myös itse näyttää esimerkkiä siinä, kuinka nuoret otetaan sinne komiteatyöskentelyyn mukaan jatkossa.

Mutta sitten yksi huolenaihe: Siinä Euroopan neuvosto tekee hyvää työtä, ja he ovat ottaneet kansalaisyhteiskunnan vahvasti huomioon ja raportteja valmistellessa kansalaisyhteiskuntaa kuullaan, järjestökenttää kuullaan, mutta tämä kehitys täällä meidän kotimaassamme ja Suomessa ei minun mielestäni vastaa sitä standardia ja tasoa, jonka Euroopan neuvosto on asettanut. Kansalaisyhteiskunta on historian saatossa nähty ja määritelty monin eri tavoin. Nykyisin käsitteellä viitataan yhteiskunnan osaan, joka ei ole osa julkista valtaa eikä yksityissektoria, ja kansalaisyhteiskunta eroaa luonteeltaan ja toimintalogiikaltaan yksityisestä ja julkisesta sektorista. Tuntuu jotenkin, että nyt vallalla oleva hallitus ei tätä kansalaisyhteiskunnan arvokasta roolia näe, ja useampikin kansalaisyhteiskunnan edustaja on sekä rahoitusleikkauksien että kuulemisprosessien heikkenemisen vuoksi ollut yhteydessä ja kantanut tätä huolta. Toivoisin, että Euroopan neuvoston valtuuskunnan jäsenet voisivat olla myös niitä, jotka painokkaasti puolustaisivat kansalaisyhteiskunnan roolia täällä meilläkin. Se on kuitenkin juuri se taho, joka ihmisoikeusrikkomuksia, marginaalisten ryhmien oikeuksia ja huolia niistä nostaa esiin, ja se on myös se taho, joka meidän demokratiaa vahvistaa.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin ulkoasiainvaliokuntaan.